

Хронологія основних подій з історії м. Хмельницького

1431	Найдавніша писемна згадка про місто Хмельницький, яке веде свій родовід від невеличкого поселення Пłosкирів або Пłosкирівці. 10 лютого 1431 р. у місті Сопоті польський король Владислав II Ягайло записує Янові Чанстуловському 100 гривень на володіння "селами Голисин (нині село Олешин Хмельницького р-ну) та Пłosкирівці на річці Бог у Летичівському повіті Подільської землі" ("... super villis Holissin et Ploskir o wczе super fluvio Boh iacentu in terra Podoliensi et districtum Latichoviensi sitas ...").
1434 - 1444	В роки королювання (1434-1444 рр.) польського короля Владислава III підтверджується посесія (оренда, тимчасова власність на землю) на Пłosкирів.
1461	Польський король Казимир IV надає Миколайові Свірчу з Бедриховець право володіння на с. Пłosкирів із записом на нього 50 гривень.
1464	Польський король Казимир IV записує 20 гривень кам'янецькому стольникові Миколаєві Бедрихові з Бедриховець на володіння с.Пłosкирів у кам'янецькому повіті Подільської землі. Пłosкирів надається у "держання" з умовою збереження стації (Стація – натуральна повинність, за якою населення зобов'язано забезпечувати військовий постій, постій послив, гінців тощо).
1470	Польський король Казимир IV дозволяє кам'янецькому каштелянові Миколайові з Нового двору (нині м.Городок) викупи у братів Івана та Миколая de Czessilow місцевих шляхтичів села Голисин та Пłosкирівці на річці Бог у Летичівському повіті Подільської землі, і записує на них 50 гривень.
1493	Для врегулювання системи податків з населення Поділля був складений "Реєстр димів Подільського воєводства 1493 р.", який свідчить про те, що Пłosкирів мав усього 7 димів (дим відповідав однієї родині, а це 6 – 8 чоловік).
1510	Польський король Сигізмунд I за вірну службу пожалував Пłosкирів шляхтичу Станіславу Гурському в пожиттєве володіння. Як свідчить документ Кам'янецького земського суду, з 1521 р. Гурський володів селами Пłosкирів і Голишин.
1550	Польський король Сигізмунд Август II віддає Пłosкирів у володіння кам'янецькому старості Мацею Влодеку. У королівській грамоті було зазначено, що король відзначає службу та хоробрість Мацея Влодека із Германова, хорунжого та старосту кам'янецького за охорону кордонів від вторгнення ворогів, і надає йому в спадкове володіння "Пłosкирів, Леснів (або Глезнів - колишнє село Лезнево, нині мікрорайон м.Хмельницького) і Голишин із прилеглостями, над Богом в повіті Кам'янецькім лежачими".
1565	Згідно з даними люстрації у Пłosкирові числилося 19 плугів (п луг – одиниця виміру земельної ділянки, яка досить часто використовувалася як податкова одиниця. Подільський "плуг" відповідав дворищу – що в середньому становило три з половиною дима). За той же рік збереглися і поборові документи, які засвідчують, що пłosкирівчани разом із жителями

	Чорноострова сплатили податок у сумі 30 флоринів. Також в люстрації зустрічається перше свідчення про існування Пłosкирівського замку .
1578	В тарифі (податкові документи) Подільського воєводства, за Пłosкировим числилося 22 плуга, в поселенні був один православний священик, декілька десятків ремісників, купців та представників інших станів. Належав Пłosкирів ротмістру Станіславу Влодеку, майбутньому белзькому воєводі та галицькому старості, який у шлюбі з Ельжбетою Замойською, сестрою канцлера і коронного гетьмана Яна Замойського, мав лише доньку Ядвігу. Чому Пłosкирів на початку XV II ст. не перейшов до доньки, а знову повернувся до володінь королівських – не відомо. Польський король Стефан Баторій надав Пłosкирову привілей на проведення щорічних ярмарок на Новий Рік, Св.Віта та Різдво, а також щотижневих торгів по вівторках. Саме в цей час, або можливо й раніше, Пłosкирів стає містечком. Не виключено, що в ті часи Пłosкирову було надано Магдебурзьке право, хоча писемних документів про цей факт не виявлено .
1594	Пłosкирів відвідав посол австрійського імператора, мандрівник Еріх Лясота. Він залишив найбільш давній з усіх відомих, хоча і досить короткий опис розташування Пłosкирова. Зокрема, Е.Лясота зазначав, що поселення розміщене над озером, яке ділить місто на дві частини. Це озеро знаходилося на річці Буг, у яку впадає невеличка безіменна річка. Із західного боку Пłosкирів обмежувала річка Пłosка.
1616	В люстрації (опис королівських земель) каштеляна кам'янецького Гумецького зазначено, що Пłosкирів та навколишні землі належали Станіславу Лянцкоронському, подільському воєводі, який отримав право на володіння від пані Потоцької, воєводини брацлавської.
1621	Посесором Пłosкирівської "держави" (тобто староства) в документах цього року названий польний гетьман Станіслав Конєцьпольський. Староство нараховувало 53 лани землі і складалось з містечка Пłosкирова, сіл Голишин, Мацьківці, Шаравчинці (нині – село Шаровечка), Іванківці, Глезнів.
1627	Перша згадка про існування в Пłosкирові єврейського населення.
1629	В Пłosкирові числиться 260 будинків, в яких проживало, без урахування військових із замкової залоги, близько 1300 чоловік.
1648	Під час Визвольної війни українського народу (1648-1654рр.) під проводом Б.Хмельницького Пłosкирів та його околиці неодноразово опинялись в центрі протидії козацьких та польських військ. Містечко неодноразово переходило із рук у руки ворогуючих сторін, при цьому зазнавши великих руйнувань як від польських військ, так і від козацьких та повстанських загонів, в наслідок чого було повністю спустошений.
1665	В люстрації Подільського воєводства зазначається новий державця поселення - Мартин Замойський, львівський підчаший, полковник королівського війська. У Пłosкирові було лише 12 садиб, мешканці податків не виплачували, оскільки недавно тут осіли. Але Пłosкирів залишився адміністративним центром

	староства, до якого належали села Голишин, Лезнів, Мацьківці, Волиця та Заріччя. Проте, як зазначали люстратори, в тих селах не було жодного підданого, стави і млини були "пустими", через те, що "пан державця не може осаджати ті села через неприятеля коронного, опришків та левенців".
1671	Плоскирів відвідав агент французького короля, фризський дворянин, мандрівник Ульріх фон Вердум. Він у своєму щоденнику зазначив, що стоїть Плоскирів "над низиною серед боліт і широкого озера, яке тягнеться аж до Бугу". На озері "є чотирикутний острів, на якому, оточений валами й частоколами, стоїть місцевий замок". Колись, як стверджує Вердум, поселення тягнулося по обидва боки озера й було досить великим, а нині в ньому близько 30 будинків і православна церква. Плоскирів залишався у володінні Замойського й за нього велася суперечка між чоловічими спадкоємцями цієї родини та княгинею Замойською - матір'ю польського короля Михала Корибути Вишневецького.
1672	Плоскирів, як і все Поділля перейшло під владу Османської імперії. Плоскирів став центром окремої нахії, що підпорядковувалася Меджибізькому санджаку Кам'янецького єялету. Багато населення покидає Плоскирів.
1699	Турки залишають Поділля. Плоскирів знову переходить до Польщі, і повертається у володіння Замойських. Плоскирівське староство виявилось повністю спустошеним, у зв'язку з чим Замойські переселяють сюди селян із польської Мазовії і мазурського Поозер'я. Так у Плоскирові та навколишніх селах (Гречана, Заріччя, Шаравечка, Мацьківці) з'явилися т.зв. "мазури", нащадки яких склали основу католицького населення згаданих пунктів.
1715	В Плоскирові заснована католицька парафія.
1750	Вперше згадується існування в Плоскирові уніатської парафії.
1765	В люстрації цього року зазначено, що в Плоскирові: "є цехи кушнірський з кравецьким, ткацький з шевським, ковальський з бондарським". Населення було понад тисячі мешканців, серед яких кількість євреїв досягала понад 300 осіб. Більшість населення займалося сільськогосподарським виробництвом і платила такі податки: возове, серпове, ставшизну, від винокурень, бджолину десятину тощо. На той рік із Плоскирова було зібрано податки на суму 20363 злотих і 6 грошей. Плоскирівським староством продовжували володіти Замойські.
1775	Польський король Станіслав Август Понятовський 22 грудня видав Плоскирову привілей на проведення двох щорічних ярмарок на Новий рік та на свято св. Анни. Кожний з ярмарків тривав по два тижні. У квітні 1775 р. складений "Інвентар Плоскирівського староства", із якого дізнаємось, що Плоскирів та староство перебували у володінні коронного канцлера Анжея Замойського та його дружини Констанції з Чорторійських. Значна частина населення Плоскирова складалась з євреїв та християн. На ринковій площі знаходилося 36 будинків, включаючи скарбницю та ратушу. Тут проживали найбільш заможні євреї, які займалися торгівлею. В 76 "тильних" будинках проживали

	<p>євреї-рем і сники, серед яких були: 14 кравців, 4 пекарі, 2 кантери (служителі синагоги), 2 різники, 2 скляра, швець, кушнір, конвісар, мірошник, воскобійник та пивовар. До того ж у Пłosкирові мешкало 55 ремісників-християн, серед яких: 12 ткачів, 19 шевців, 10 кушнірів, а решта – ковалі, бондарі, теслі, рибалки та ін. Нараховувалось 9 будинків урядовців: 1 вїта, 2 бурмистрів, 2 лавників, писаря, лісничого, ставничого та возного. Крім того, проживало ще 80 родин, що займались землеробством. Усього в Пłosкирові налічувалося 366 димів, що сплачували подимне. Наявність малочисельного складу міського уряду дає можливість стверджувати, що Пłosкир ів користувався правом обмеженого самоврядування .</p>
1789	<p>Згідно з люстрацією у Пłosкирові було 184 дворів єврейських, 96 міщан тяглових та 126 бобилів і піших, прибуток з міста сягав 24138 злотих. До староства належали села: Гречани, Шаровечка, Мацьківці, Заріччя, Олешин, Іванківці та Лезнів. Місто та староство перебували у володінні Замойських. Населення Пłosкирова не перевищувало 2,5 тисяч осіб, в ньому був шпиталь для убогих, калік та безпритульних, діяли (на середину 1780-х років) ткацький цех, об'єднані цехи бондарів і ковалів, кушнірів і кравців, а також шевців.</p>
1793	<p>23 квітня Поділля було приєднано до Російської імперії. Пłosкирів продовжував залишатися у позитивному володінні графині Констанції Замойської.</p>
1795	<p>5 липня утворена Подільська губернія і один з її повітів став називатися Пłosкурівським із центром у місті Пłosкурові. Саме в цьому імператорському указі про створення губернії вперше з'являється назва Пłosкурів. До речі, спеціального указу про перейменування Пłosкирова в Пłosкурів не знайдено і нам тепер залишається лише гадати: чи свідомо, чи помилково в російських документах з'явилась нова назва міста. Деякий час дві назви існували одночасно, але з 1801 року остаточно утвердилася назва Пłosкурів, яка була співзвучна із словом “пłosкура” – так українці іменують хлібець, котрий вживається у християнських обрядах.</p>
1796	<p>22 січня вийшов указ “Про герби міст Мінської, Волинської, Брацлавської та Подільської губерній”, згідно якого затверджено Герб м. Пłosкурова: “ У верхній частині щита герб Подільський. У нижній – на голубому полі три схрещені стріли, середня вістря донизу, а дві крайні вістря угору”. Цей герб взято з давніх судових актів. Витоки цього символу беруть свій початок із середини XVII століття. В писемних свідченнях фризького дворянина Ульріха фон Вердума (дивись 1671 рік), йдеться про одного з предків власників Пłosкирова Замойських – Флоріана Шарого. Вердум розповідає, що в одній з битв Шарого було смертельно поранено. Король знайшов його на полі бою, пронизаного наскрізь трьома списами, але ще живого. Коли король висловив пораненому своє співчуття, Шарий відповів, що ці смертельні рани його мучать менше, ніж один із сусідів, котрий спільно з ним володів половиною села, в якому проживав Шарий. У знак пам'яті загиблого героя король викупив згадану половину села у недоброчливого сусіда й подарував родині Замойських разом із гербом у вигляді трьох схрещених списів, які пізніше, мабуть, трансформувались у стріли. Оскільки Пłosкирів чималий період</p>

	належав Замойським, то й не дивно, що елементи родинного герба знайшли відображення у гербі міста .
1797	Здійснений “Камеральний і топографічний опис Подільської губернії Проскурівського повіту”. У ньому сказано: “Повітове місто Проскурів розташування має на рівному місці, на правому березі річки Бога і впадаючої до неї річки Плоскої... В ньому є дерев'яна невелика греко-російського сповідання обернена з уніатської в ім'я спасителя Христового Миколи Чудотворця соборна церква, в якій іконостас неабиякого живопису. Єврейська дерев'яна мала школа з пришкілком. Посеред міста в гостинному старому дворі дерев'яних лавок 68, із яких деякі пусті, а в інших продаються євреями дрібні товари. Із заводів пивоварний старий невеликий завод, в якому виварюється пиво з ячмінного солоду. На річці Бозі на двох греблях млинів два...”. Серед мешканців Проскурова, крім хліборобів, були “майстрові” люди: шевців – 2, ткачів – 8, бондарів – 19, кушнірів – 10, ковалів – 3, різників – 79. В місті відбувалось щорічно 13 ярмарок.
1800	8 жовтня проскурівський повітовий землемір Дятлов закінчив складання найдавнішого з відомих планів міста Проскурова. Згідно плану, через місто проходило два поштових шляхи на Кам'янець та Летичів, було 2 християнських та 2 єврейських кладовища, соборна дерев'яна церква, єврейська школа, млин, торгові лавки, нові кам'яні лавки, казенна кам'яна будова (казначейство), великий став із греблею. Міські володіння поширювалися на 1900 десятин 2365 сажень, але сюди входили навколишні рілля та сіножаті, ставок та болота. Сама ж площа міста складала всього 86 десятин 650 сажнів.
1806	В Проскурові нараховується 487 будинків, із яких лише один кам'яний, крамниць та лавок – 68 дерев'яних та 7 кам'яних, млинів – 2, греко-російська церква, католицька каплиця та дві єврейські школи. Торги відбувалися щотижня, по п'ятницях та неділях, кількість ярмарків збільшилася до 14 на рік. Населення міста – 2022 мешканців.
1808	В крамницях із прикажчиками торгували 5 міщан, торговців дрібними товарами було 48, тих, які торгували без крамниць і займалися промислами – 334 особи.
1822	Місто постраждало від великої пожежі, що майже повністю знищила всі дерев'яні споруди Проскурова. Так само вогнем були знищені давні архівні документи.
1824	Російський імператор Олександр I затвердив генеральний план забудови Проскурова, розроблений подільським губернським землеміром В.Рудлицьким та архітектором Геслером. План мав чіткий поділ на вулиці, вся міська територія була розбита на 51 квартал та 403 садибні ділянки. Саме згідно цього плану були прокладені всі основні вулиці центральної частини міста.
1830	Згідно з планом розвитку міста від 1824 року почала забудовуватися південна висока частина Проскурова.

1837	Відбулося освячення нового кам'яного собору Різдва Пресвятої Богородиці, збудованого на місці дерев'яної Різдва-Богородицької церкви, що згоріла під час пожежі 1822 р.. Спорудження собору почалося у 1835 р., на його будівництво було асигновано 60 тисяч рублів із державної скарбниці.
1845	В Проскуріві діяли такі промислові підприємства, як заводи мідних виробів, миловарний, свічковий та тютюнова фабрика.
1870	Введено в дію залізничну лінію Жмеринка – Проскурів – Волочиськ. На східній околиці міста побудовано залізничну станцію та вокзал.
1871	Розроблено план розширення території міста в напрямку залізничної станції. За цим планом вулиця Олександрівська (нині Проскурівська) була продовжена до вокзалу та забрукована.
1875	В місті розквартировані штаб та три стрілецькі роти 46-го піхотного Дніпровського полку.
1884	В Проскуріві діяли 24 підприємства, що виробляли продукції на 88 тис.рублів і мали 131 робітника : гуральня купчихи Лехт, пивоварний завод А.Вівіциса, медоварний завод А.Епельбома, чотири тютюнові фабрики (дві з них належали купцю Шпильбергу), два цегельних та два черепичних заводи (спільне володіння М.Беренштейна, Я.Маранца, Л.Котляра), два цегельно-черепичних заводи, три дерев'яних млини (крупчастий на Бузькому ставі, простий на 2 постави на Дубовому ставі, на 4 постави на Раковому ставі – всі міська нерухомість), паровий млин купчихи Лехт, фабрика екіпажів Дорожинського, миловарня, дві фабрики сальних свічок, два заводи газованих вод, маслобойня. У місті було 508 ремісників, проводилося 2 ярмарки на рік, працювали 7 лікарів, 2 аптеки, аптечний склад, міська лікарня на 25 ліжок та тюремна лікарня на 7 ліжок, двокласна міська школа. Населення міста – 16076 мешканців (9082 чоловіки і 6994 жінки).
1888	За замовленням Проскурівської міської думи землемір Подільської Палати державних маєтностей В.Осецький складає новий перспективний план забудови міста.
1891	Став до ладу цукровий завод, який належав купцю С. Маранцу. Це підприємство стало найбільшим в Проскуріві – на ньому працювали 470 чоловік.
1892	Відкривається перший в місті театр. Він був приватним і належав Б.Шильману. Споруджується перший в місті паровий млин, власником якого був С.Маранц. Саме від цього млина бере початок нинішній Хмельницький комбінат хлібопродуктів.
1898	Дав першу продукцію чавуноливарний завод Б.Ашкіназі (нині - завод ковальсько-пресового устаткування “Пригма-Прес”).

1899	Завершено будівництво ще одного, найпотужнішого цегельного заводу, що належав Ш.Гальперіну.
Кін XIX ст.	Значно зростає проскурівська військова залога. Протягом кількох попередніх років до міста прибули: 35-й драгунський Белгородський полк (1889 р.), 12-а гарматна бригада (1893 р.) та 19-а кінно-гарматна батарея. До того ж у місті розташувався штаб 12-ї піхотної дивізії, до складу якої входив уже розквартирований (з 1875 р.) в міських казармах 46-й піхотний Дніпровський полк.
1901	Заснована “ Проскуровская городская библиотека в память А.С. Пушкина ”, від якої бере початок нинішня обласна бібліотека ім. Островського. Став до ладу пивоварний завод, який належав дворянинові Леону Кляве (нині – пивзавод АТ “Хмельпиво”).
1902	На початку XX ст. Проскурів був найбільшим торговим центром Подільської губернії з річним торговим оборотом 5,5 млн. рублів. Лише із залізничної станції міста щорічно відправлялося 3,1 млн. пудів вантажів, а прибувало 6,9 млн. пудів. Торгівельні та кредитні установи міста обслуговували великий регіон, до якого належали Проскурівський, Летичівський, частково Кам'янецький, Ушицький та Старокостянтинівський повіти. Особливо важливу роль Проскурів відіграв в експортній торгівлі зерном.
1904	Відкрито Олексіївське реальне училище, назване на честь спадкоємця престолу Цесаревича Олексія. Відкрито жіночу гімназію Н.Харюзової. В Подільській губернії введено земське управління. У Проскурові створена повітова земська управа, яка перейняла на себе управління місцевим господарством у повіті (зокрема, у сільському господарстві, медицині, освіті та ін.)
1908	Відкритий новий навчальний заклад – 8-ми класне комерційне училище. В місті з'явився перший ілюзіон (тобто кінотеатр) – він розташовувався на вул.Кам'янецькій.
1909	Населення Проскурова становить 35771 чоловік. Серед них було православних – 10677 (29,8%), католиків – 8026 (22,4%), іудеїв – 16971 (47,4%), інших віросповідань – 97 чоловік. За чисельністю населення Проскурів був третім містом у Подільській губернії (після Вінниці та Кам'янця-Подільського). Затверджено статут товариства Подільської залізниці, яке поставило за мету будівництво залізниці Шепетівка – Старокостянтинів – Проскурів - Кам'янець-Подільський. Управління Подільської залізниці відкрито у Проскурові. Почалося прокладання міської телефонної мережі. Право на проведення цих робіт та експлуатацію мережі надано Г.Бройде. Наступного року телефонна мережа Проскурова складала 13 верст і мала 58 абонентів.
1910	Вийшла перша проскурівська газета – щотижневик “ Tygodnik Podolski ” (“Подільський тижневик”). Видання було приватне, на польській мові, мало 16 сторінок. Редактор-видавець С.Зембржуський. тижневик виходив до травня 1912 р. (усього вийшло 72 номери).

1911	На вулицях міста засяяли перші електричні ліхтарі, а через декілька місяців електроосвітлення вперше увійшло в будинки державних установ та міської аристократії. Улаштування та експлуатацію в Проскуріві електрики проводив "Торговий дім Електра" інженера Е.Рабіновича, який побудував електростанцію на 200 кВт, встановив 52 вуличних ліхтарів, підключив до мережі 270 приватних абонентів (число останніх на 1913р.) Стала до ладу повітова земська лікарня (нині в її приміщеннях розташована обласна інфекційна лікарня).
1913	Відкрито вантажно-пасажирський рух по Подільській залізниці від Проскурова до Шепетівки. Товариство Подільської залізниці в приміському селі Гречани побудувало паровозне депо (нині – локомотивне депо Гречани)
1914	На Подільській залізниці відкрито рух потягів від Проскурова до Кам'яця-Подільського. 18-19 липня, із початком Першої світової війни, в Подільській губернії оголошений військовий стан. До Проскурова прибуває генерал О.Брусилов – він був призначений командуючим Проскурівської групи військ, яка 28 липня перетворена на 8-му армію Південно-Західного фронту. Штаб 8-ої армії та армійські тиліві установи розташувалися в Проскуріві, одночасно до міста щоденно прибувають нові військові частини. 4 серпня війська 8-ої армії розпочали просування від Проскурова в напрямку Державного кордону на р. Збруч. Місто стає прифронтовим.
1918	Виконуючи умови Брестського миру в справі військової допомоги Центральній Раді УНР у війні з більшовиками на Україну почали просуватися війська Німеччини та Австро-Угорщини. 20 лютого австрійська армія вступила в Проскурів. Австро-німецькі війська, які підтримували гетьманську Українську Державу, перебували на Поділлі до кінця жовтня 1918 року. В листопад в Україні до влади приходить Директорія, яка повертає догетьманські органи влади УНР.
1919	15 - 16 лютого. Відбувся збройний виступ пробільшовицьки настроєних сил із метою захоплення влади в місті. Силами вірних Директорії військ (Запорізька бригада, 3-й Гайдамацький полк) повстання було придушене, після чого в єврейських кварталах Проскурова почався погром, який ініціював отаман Семесенко. Наслідок кривавих подій – убито 390 чоловіків, 309 жінок, 76 дітей, поранено близько 500 осіб єврейської національності. За іншими даними загиблих було близько тисячі. До міста у зв'язку з погромом прибув головний отаман С.Петлюра. За його наказом була роззброєна частина Семесенко і віддано розпорядження про створення спеціальної комісії для розслідування погрому. Після поразки українських військ на більшовицькому фронті, в березні державні установи УНР тимчасово переїхали до Проскурова. Тут відбулися державні наради УНР за участю членів Директорії, уряду, представників партій та громадських організацій. Саме в Проскуріві пройшло останнє засідання Директорії у повному складі та відбулась зустріч з делегацією ЗОУНР (Західна область Української Народної Республіки) на чолі з Є.Петрушевичем . Уряд УНР та Директорія перебували в Проскуріві ще двічі (у листопаді 1919 та червні 1920 року).

1920	18 листопада в ході масованого наступу Червоної Армії, кавалерійська бригада Г.Котовського та 135-а стрілецька бригада М.Голубенко після бою з українськими частинами групи генерала-хорунжого А.Загородського заволоділа Проскуровом. На Поділлі та в місті остаточно встановлена радянська влада. В міських казармах (біля переїзду на Дубово) розташувалася 8-а кавалерійська дивізія Червоного козацтва, яка згодом перейменована в 1-у Запорізьку кавалерійську дивізію Червоного козацтва. Дивізія перебувала тут до 1941 р. і була найбільшим військовим підрозділом у Проскурові у довоєнні роки. Дивізією командували В.Примаков, М.Дьомичев, С.Туровський, П.Григор'єв та ін.
1921	Створена педагогічна школа, яка вже в грудні 1921 р. реорганізована у вищі трьохрічні педагогічні курси. Саме від цього навчального закладу веде початок нинішній гуманітарно-педагогічний інститут.
1922	Організовані курси лікарського персоналу, які з 1923 р. перетворені на школу лікарського персоналу, а згодом на медичний технікум (який готував фельдшерів, акушерок і медсестер). Саме від цього навчального закладу веде початок нинішнє медичне училище.
1923	У зв'язку з ліквідацією повітів був сформований Проскурівський округ, до складу якого увійшли колишні Проскурівський і Летичівський повіти. Центром округу став Проскурів, замість ліквідованих волостей утворено 16 районів. У жовтні вийшла постанова Подільського губвиконкому про організацію міськради в Проскурові. Населення міста – 24880 мешканців .
1925	Відкрився Український державний драматичний театр – перший подібний заклад на Поділлі, який увійшов до загальної мережі театрів України. В 1930-х роках преобразований на український пересувний робітничо-колгоспний театр .
1927	Заснована цукеркова (нині кондитерська) фабрика. На колишньому іподромі (передмістя Кавказ) обладнаний перший в місті стадіон.
1929	Організована Проскурівська машинно-тракторна станція (МТС), від якої взяла початок нинішня машинобудівна компанія “АДВІС”. При МТС створена майстерня по ремонту двигунів. В центральній частині міста введено в дію насосну станцію (свердловини були пробурені в заплаві річки Південний Буг) та водогінну 16-ти кілометрову мережу. Відкрито автобусний рух по місту. Єдиний автобус здійснював рейси від залізничного вокзалу до Кам'янецького переїзду (по вул. Шевченко та Кам'янецькій). Заснована перша в місті установа музейного типу – музей санітарної культури, від якого веде початок нинішній обласний краєзнавчий музей.
1930	Населення Проскурова 33147 чоловік, із них: євреїв – 13922 (42%), українців – 12927 (39%), поляків – 3215 (9,7%), росіян – 2585 (7,8%), інших – 498 чоловік (1,5%). Найбільші з промислових підприємств: цукровий завод із кількістю 45 чоловік штатних і 350 сезонних працівників, механзагод – 130 чоловік,

	пивоварний завод – 130 чоловік, деревообробна фабрика – 110 чоловік робітників. Ліквідований поділ на округи. Проскурів стає районним центром.
1932	Відкрито польський педагогічний технікум, який діяв до 1935 р. Став до ладу м'ясокомбінат. Із Собору Різдва Богородиці знято дзвони для переплавки “на потреби індустріалізації”.
1933	Від музею санітарної культури відгалузився в самостійну установу краєзнавчий музей. Незабаром музей санітарної культури припинив свою діяльність, і єдиним музейним закладом міста залишився краєзнавчий музей.
1934	29 листопада. За досягнуті успіхи в бойовій та політичній підготовці 1-а Запорізька Червонопрапорна кавалерійська дивізія Червоного козацтва відзначена вищою нагородою СРСР – орденом Леніна (210)
1935	Утворено Проскурівський прикордонний округ з окружним центром у місті Проскурові.
1936	На постійне місцеперебування прибула Окрема танкова бригада, яка розташувалася у щойно збудованому військовому містечку поблизу залізничної станції (нині його територія займає Академія прикордонних військ). За рішенням міської ради зруйнований костіол Св. Анни.
1937	22 вересня. Створена Кам'янець-Подільська область із центром у Кам'янець-Подільському. При цьому ліквідовано прикордонні округи, утворено 36 районів, три міста (Кам'янець-Подільський, Проскурів, Шепетівка) отримали статус міст обласного підпорядкування. За вересень-грудень в області за сфабрикованими НКВС справами заарештовано як “ворогів народу” понад 2 тисячі безневинних подолян. Саме з цього часу небувалого розмаху набувають репресії проти всіх верств населення міста. Показовою стала “чистка” серед працівників механзаводу ім.Куйбишева, коли в 1937-38 рр. було репресовано близько 120 робітників та інженерно-технічного персоналу (в тому числі й директора). Всього за роки “сталінських репресій” в Проскурові було розстріляно понад 12 тисяч проскурівчан та мешканців Проскурівського округу. Майже всі ці люди були реабілітовані. За рішенням міської ради закрито собор Різдва Богородиці.
1938	20-21 вересня. За рішенням “трійки” НКВС розстріляно 378 подолян за участь у так званій “Польській організації військової”. З них 64 мешканці станції Гречани. В місті діяли: 7 середніх, 2 неповних середніх і 3 початкових школи, школа для глухонімих, робфак, краєзнавчий та санітарно-освітній музеї, театр, кінотеатр, 12 клубів, 14 бібліотек, 3 лікарні, 2 пологових будинки, 3 поліклініки, тубдиспансер, вендиспансер, рентгенстанція. Працювало 15 державних підприємств, із них обласного підпорядкування – 7 (цукеркова та макаронна фабрики, хлібозавод, цегельний завод, вагоремонтна та граверна майстерні, друкарня), республіканського – 6 (дріжпивзавод, деревообробна фабрика, машинобудівний завод, гречнорушка, птахо- і м'ясокомбінати), союзного – 2 (цукрозавод, механзавод). Крім держпідприємств було ще 20 промислових артілей .

1939	<p>Заснований російський драматичний театр. Проте припинив існування пересувний робітничо-колгоспний театр. Відкрито Будинок Червоної Армії (нині Будинок офіцерів).</p> <p>За переписом населення міста складало 37481 чоловік, із яких українців – 16536, євреїв – 14518, росіян – 3042, поляків – 2921, інших народностей – 464.</p>
1940	<p>Відкрито кінотеатр ім.Чкалова – один із найбільших та найсучасніших на той час в Україні (нині – кінотеатр ім.Шевченка). На базі 1-го кінного корпусу Червоного козацтва створюється мотомеханізований корпус. 1-а Запорізька дивізія Червоного козацтва була перейменована в 32-у кавалерійську дивізію.</p>
1941	<p>15 березня. Постанова “Про перенесення обласного центру з Кам'янця-Подільського у Проскурів”.</p> <p>22 червня. Лише о 12 годині дня в місті було повідомлено про початок війни, яка увійшла в історію як Велика Вітчизняна.</p> <p>23 червня. Почалася загальна мобілізація військовозобов'язаних. У кінці червня у проскурівському Будинку Червоної Армії розташувався командний пункт Південно-Західного фронту під командуванням генерал-полковника М.Кирпоноса.</p> <p>8 липня. Німецько-фашистські війська окупували Проскурів .</p> <p>20 серпня. На території колишнього військового містечка Раково окупанти влаштували табір особливого режиму для військовополонених, в якому за роки окупації було знищено близько 65 тисяч чоловік</p> <p>Липень-серпень. В окупованому місті виникають перші підпільні антифашистські групи: на станції Гречани (очолив Л.Піркоєвський), на цукрозаводі (Г.Мацьков, А.Янов, М.Алексєєв) та ін. Серед них одна була молодіжною, яку очолив секретар комсомольської організації школи №3 П.Семенюк. Також у приміських лісах діяла група з колишніх військовослужбовців Червоної Армії на чолі з капітаном О.Поліщуком. До початку вересня в Проскурові було 9 підпільних груп.</p> <p>У вересні колишній секретар Чернівецького райкому партії М.Храновський об'єднав дев'ять підпільних організацій і груп Проскурова, створивши підпільний комітет, до складу якого увійшли також П.Вітанов, Ф.Назаров, П.Семенюк, І.Селіванов. Підпільники займалися диверсійною діяльністю, розповсюджували листівки, здобували зброю та спорядження для партизанів, виводили з ладу обладнання та паровози, організовували втечу полонених та тих, що відправляли у Німеччину на примусові роботи.</p> <p>У грудні за наказом Проскурівського гебітскомісаріату всіх євреїв переселено до гетто, яке було влаштоване в єврейських кварталах – нині район Центрального продовольчого ринку. Пізніше було влаштовано загальне гетто та гетто для “спеціалістів”.</p>
1942	<p>У приміщенні школи №7 (нині станція юних техніків на вул. Проскурівській) відкрито “Вербувальний пункт” для організації відправки проскурівчан на</p>

	<p>роботи до Німеччини. Всього за роки окупації було вивезено понад 1300 чоловік.</p> <p>В жовтні окупантами ліквідовано загальне гетто, а 30 листопада – гетто для спеціалістів. Перебувавших у гетто євреїв розстріляли в балці в 2-х км на схід за містом (р-н Лезнево) та на звалищі за міським цвинтарем – всього близько 9500 чоловік (крім євреїв-проскурівчан були розстріляні євреї з Миколаїва, Чорного Острова та Фельштина). До того ж в кінці 1942 – в 1943 роках окупантами проводилися масові розстріли мирних проскурівчан інших національностей (українців, поляків, росіян...). Загальна кількість жертв фашистського режиму по Проскурову за роки окупації – 16570 мирних мешканців.</p>
1943	<p>Квітень-травень. Окупантам удалось заарештувати більшість членів підпільних груп. Після тортур у квітні-травні 1943 р. окупанти розстріляли 35 підпільників, ще 7 стратили у червні-липні. Серед героїчно загиблих М.Трембовецька, О.Кшевінська, І.Степаненко, М.Алексеев, Ф.Волкотруб, М.Гандзишин, К.Кошарський та інші. До цього, в квітні загинув П.Семенюк, а згодом у червні – М.Храновський (загинув в одному з боїв на території Житомирщини). Але, вже у червні підпільний комітет відновляє діяльність. До його складу увійшли Б.Дмитрук, А.Клименко, Ф.Назаров і В.Пітик.</p>
1944	<p>4 березня. Війська 1-го Українського фронту під командуванням Маршала Радянського Союзу Г.Жукова розпочали Проскурівсько-Чернівецьку операцію.</p> <p>10-11 березня. Війська 1-го Українського фронту вийшли на рубіж Тернопіль-Проскурів. На підступах до Проскурова німецьке командування організувало щільну оборону, відповідаючи на наступ Радянської армії потужними контрударами.</p> <p>21 березня. Відбивши контрудари ворога, війська 1-го Українського фронту відновили загальний наступ. На цей час німці навколо Проскурова мали велике угруповання, в якому налічувалося близько 500 танків й самохідних гармат, багато артилерії і піхоти.</p> <p>24 березня. 304-а стрілецька дивізія полковника М.Музикіна оволоділа північно-східною околицею міста – Лезневом, форсувала Південний Буг і о 4 годині зав'язала бій за цукрозавод. В цей же час частини 127-ї стрілецької дивізії полковника І.Говорова атакувала станцію Гречани, а 2-га повітряно-десантна дивізія С.Чорного з боєм увірвалася в південно-західну околицю міста – Ружичну .</p> <p>25 березня. У ніч з 24 на 25 березня частини 1-го Українського фронту штурмом оволоділи Проскуровом. Під час боїв за місто було знищено 1700 солдат та офіцерів противника, 15 танків, 38 гармат, 1060 автомашин та бронетехніки.</p> <p>В боях за Проскурів Радянські воїни проявили масовий героїзм: 31 частині та з'єднанню присвоєно почесне найменування “Проскурівських”, а 14 полків й дивізій були нагороджені орденами. Найбільше відзначилися війська генерал-полковника А. Гречка, танкісти генерал-полковника П. Рибалка і льотчики генерал-полковника С. Красовського.</p>

	<p>Листопад. У Проскуріві відновив роботу обласний музично-драматичний театр ім.Петровського (заснований в 1931р. на Північному Кавказі, в 1934-37рр. перебував у Вінниці, з 1938р. – в Кам'янці-Подільському).</p>
1945	<p>Стала до ладу взуттєва фабрика. Почала працювати швейна фабрика. Педтехнікум, розформований у 1935 р. відновив свою роботу, але вже як педагогічне училище.</p>
1946	<p>В межі міста включено приміські села Гречани і Заріччя. Почав працювати міський аеродром.</p>
1948	<p>Над братською могилою радянських воїнів-визволителів у Піонерському сквері (по вул.25-го Жовтня – нині Проскурівська) споруджено пам'ятник.</p> <p>Створено макаронний цех харчокомбінату, від якого бере початок нинішня макаронна фабрика .</p> <p>Після об'єднання дитячого стаціонарного відділення та дитячої поліклініки заснована міська дитяча лікарня. Перша Радянська лікарня почала функціонувати як обласна .</p> <p>Комсомольці міста заклали новий парк, висадивши перші 1000 дерев. Парк отримав назву Комсомольський. Весною наступного року він був значно розширений методом народної будови та отримав статус міського парку культури та відпочинку.</p>
1949	<p>Почалися роботи по відбудові та розширенню міського водосховища, на берегах якого продовжена розбудова парку культури та відпочинку.</p> <p>Проскурівська МТС перетворена в ремонтний завод, який з 1958 року перейменований на завод "Трактородеталь"(нині - машинобудівна компанія "АДВІС").</p>
1950	<p>Заснована міська центральна бібліотека.</p>
1952	<p>Введений в дію новий залізничний вокзал, який одночасно міг прийняти більше 300 пасажирів. Стара будівля вокзалу була знесена.</p>
1954	<p>16 січня. Проскурів перейменовано на Хмельницький, а Кам'янець-Подільську область у Хмельницьку.</p> <p>Завершено спорудження Будинку Рад та впорядкування навколишньої площі (нині - Майдан Незалежності)</p>
1955	<p>На привокзальній площі відкрито пам'ятник Б.Хмельницькому.</p>
1956	<p>Відкрита міська лікарня.</p> <p>Декілька підприємств і перша тисяча квартир у Хмельницькому одержали природний газ.</p>

1957	<p>Розпочато будівництво заводу трансформаторних підстанцій – підприємства електромашинобудування Всесоюзного значення.</p> <p>Засновано кооперативний технікум.</p>
1958	<p>Хмельницьку область за досягнуті успіхи по збільшенню виробництва й заготівлі зерна, цукрових буряків, картоплі, м'яса, молока та інших сільгосппродуктів нагороджено орденом Леніна.</p> <p>Відкрито обласну дитячу лікарню.</p>
1959	<p>Згідно Всесоюзного перепису населення міста складало 62 тис. мешканців.</p> <p>На вул.Шевченка встановлений гіпсовий пам'ятник Т.Шевченку. У 1981 р., під час реконструкції вулиці, пам'ятник було демонтовано. Лише в 1992 р. в парку ім. Шевченка був установлений новий пам'ятник Кобзареві.</p>
1960	<p>Повністю перебудовано стадіон “Динамо” – споруджено трибуни на 10 тис.місць, встановлено щогли електроосвітлення. Футболісти хмельницького “Динамо” отримали статус команди майстрів та стартували в Чемпіонаті СРСР у класі “Б”.</p> <p>Відкрито музичне училище .</p> <p>На базі промартілей створені шкіргалантерейна та трикотажна фабрики.</p> <p>Завершено спорудження нового приміщення театру на розі вулиць Кам'янецької (тоді – Фрунзе) і Гагаріна. Нині його займає філармонія.</p>
1961	<p>До міста (Раківське військове містечко) прибули перші підрозділи 19-ї Запорізької Червонопрапорної орденів Суворова і Кутузова дивізії Ракетних військ стратегічного призначення. З цього часу поблизу Хмельницького та на території області розгортаються бойові позиції міжконтинентальних ракет.</p>
1962	<p>Організовано перший в місті вищій навчальний заклад – загальнотехнічний факультет Львівського поліграфічного інституту ім.І.Федорова, який дав початок нинішньому Хмельницькому державному університету.</p>
1963	<p>Введено в дію телеретранслятор у Вінниці, після чого хмельничани отримали можливість приймати телесигнал. З цього часу кожен мешканець міста, придбавши телевізор, міг дивитися телепередачі.</p>
1964	<p>При палаці піонерів засновано дитячий ансамбль танцю “Подільчанин”, який згодом став одним із найкращих дитячих танцювальних колективів України.</p> <p>На 30-ти гектарній ділянці північно-східній околиці міста закладено дендропарк, в якому насаджено сотні видів різноманітних дерев та кущів, завезених з усіх куточків Поділля, а також із ботанічних садів України та Молдови.</p>
1965	<p>Січень. Внесено зміни в адміністративне районування і затверджено по області 16 районів, в т.ч. Хмельницький район із центром у м.Хмельницький.</p>

	Розпочате навчання в нових учбових закладах – електромеханічному технікумі (нині політехнічний коледж) та технікумі радянської торгівлі (нині комерційний технікум).
1966	Став до ладу радіотехнічний завод – підприємство військово-промислового комплексу, найбільше (понад 7 тисяч працюючих) підприємство міста.
1967	На базі загальнотехнічного факультету почав працювати технологічний інститут побутового обслуговування. На перехресті вул.Дзержинського та 25-го Жовтня відкрито пам'ятник-танк на честь військових частин, що визволяли місто від фашистських загарбників та отримали звання “Проскурівських”. Нині пам'ятник-танк перенесений на вул.Кам'янецьку
1968	Став до ладу завод термопластавтоматів. На найвищій точці міста (р-н Заріччя) збудовано телеретранслятор (висота 100 м.).
1969	Став до ладу завод “Катіон” – підприємство електронної промисловості, одне з найбільших на теренах СРСР виробників конденсаторів.
1970	За даними Всесоюзного перепису населення в місті мешкає 113 тисяч чоловік. 24 грудня. Введено в дію першу тролейбусну лінію, яка пролягла від заводу “Катіон” до залізничного вокзалу й мала довжину 16 км. Регулярний рух почали здійснювати 12 тролейбусів марки “Київ-6”. Того ж року почало діяти тролейбусне управління та депо. Створено Хмельницьке вище артилерійське командне училище (ХВАКУ), яке діяло до 1992 року (на його базі створено Інститут Прикордонних військ України).
1971	Збудовано перший висотний будинок – 9-ти поверховий на розі вулиць 25-го Жовтня і Дзержинського (нині Проскурівська та Свободи).
1972	Завод “Трактородеталь” перейменовано на завод тракторних агрегатів. Того ж року при заводі створено галузеве конструкторське-технологічне бюро по пневмокомпресорах – головне в галузі по компресоробудуванню.
1973	Здана в експлуатацію нова споруда центрального універмагу (ЦУМ).
1974	На заводі тракторних агрегатів створені виробничі потужності та розпочато випуск пневмокомпресорів для двигунів. Таким чином, Хмельницький стає провідним центром виробництва та конструювання тракторних компресорів в СРСР. Відкритий перший в місті універсам. Він знаходився на вул. Фрунзе (нині Кам'янецька). Проведена реконструкція скверу і братньої могили на вул. 25-го

	Жовтня (нині Проскурівська) – встановлено новий пам'ятник, чашу Вічного Вогню та стелу з меморіальною плитою.
1975	Засноване видавництво “Поділля”.
1976	До міста приєднано село Лезнево. В місті побудовані перші великопанельні житлові будинки. Стали до ладу завод крупнопанельного домобудування та домобудівний комбінат. Вперше хмельничанин став Олімпійським чемпіоном. Таке звання виборов студент технологічного інституту, веслувальник Сергій Нагорний.
1977	Почало працювати підприємство радіомашинобудування – завод “Темп”. Створена обласна бібліотека для юнацтва .
1978	Став до ладу приладний завод “Нева”.
1979	За даними Всесоюзного перепису населення міста на 1 січня – 171,8 тисяч мешканців. Здано в експлуатацію новий пологовий будинок та Будинок дитини на 200 місць по вул.Затонського (нині вул.Хотовицького).
1980	Липень. Естафета Олімпійського вогню Московської Олімпіади пройшла по Подільській землі. Маршрут пролягав через місто Хмельницький, де 8 липня відбулося велике спортивно-театралізоване свято на стадіоні “Поділля”. Здано в експлуатацію новий телерадіотранслятор, телевежа якого має висоту 200м.
1981	До міста приєднані села Ружична та Книжківці. На базі радіотехнічного заводу створено виробниче об'єднання “Новатор” – провідний виробник навігаційних приладів та обладнання для авіації в СРСР
1982	Народився 200-тисячний мешканець міста. Завершено спорудження нової будівлі театру на вул.Театральній (тоді вул.Леніна). Став до ладу новий аеропорт на південній околиці міста (район Ружичної).
1983	На проспекті Миру відкрито монумент Вічної Слави на честь військових частин, партизанів, підпільників, які звільняли область від фашистських загарбників. На заводі “Катіон” випущено мільйонний телевізор. Завод вийшов на міжнародний ринок – 2/3 продукції йшло на експорт
1984	Завершена реконструкція залізничного вокзалу, сучасний комплекс якого нині зможе одночасно прийняти до 1700 пасажирів.

1985	Відкрито обласний кардіологічний диспансер та міську стоматологічну поліклініку по вул. Радянській (нині Прибузька).
1986	Відкрито новий готель “Поділля” по вул. Шевченко – найбільший у місті.
1987	Міськвиконком надав дозвіл “Облспоживспілці” на облаштування першого великого речового ринку на Львівському шосе. Протягом наступного десятиліття навколо нього розбудовується цілий ринковий комплекс, який на сьогодні займає площу 18га і включає 24 самостійних речових ринків. Відкрив двері новий дитячий кінотеатр “Планета” – розташувався він у приміщенні колишнього пожежного депо. Палац творчості дітей та юнацтва (колишній Палац піонерів) переїжджає у новопобудовану споруду на перехресті вул.Свободи та Прибузької.
1988	Відбулося III Республіканське свято народної творчості України. Основні дії та великий заключний концерт пройшли на новозбудованому Співочому полі. Здані перші будинки нового мікрорайону, який отримав назву Озерна.
1989	За даними Всесоюзного перепису населення міста на 1 січня становила 236,9 тисяч мешканців. Відновлено богослужіння в найстарішому православному храмі міста – церкві Різдва Богородиці (був закритий в 1937 році, використовувався як склад, архів). Завершено будівництво нових павільйонів Центрального продовольчого ринку. Відкрито новий міжміський автовокзал – один з найбільших в Україні.
1991	Хмельницька міська Рада постановила відродити стародавній герб Проскурова як герб м. Хмельницького. Державний архів Хмельницької області (ДАХО) переведено з Кам'янця-Подільського в новозбудоване приміщення у Хмельницькому. В Кам'янці-Подільському створено філію ДАХО.
1991	Україна стає самостійною державою. Акт проголошення незалежності підтримала більшість хмельничан. Створена обласна державна студія телебачення (ХТБ). Електромеханічний технікум отримав назву – політехнічний коледж. Технікум радянської торгівлі став називатися комерційним. В обласній філармонії відкрито зал органної музики.
1992	Народився 250-тисячний мешканець міста. На базі вищого артилерійського командного училища створено Інститут Прикордонних військ України – єдиний в Україні вищий військовий навчальний

	<p>заклад з підготовки офіцерів-прикордонників. В 1995 році інститут перетворений на Академію Прикордонних військ України, якій з 1999 року надано статус Національної.</p> <p>Створений приватний вищий навчальний заклад – інститут бізнесу.</p> <p>Відбулося відкриття філіалу Одеського відкритого університету, на базі якого в 1995 р. було створено Хмельницький інститут регіонального управління та права .</p> <p>Створений приватний вищий навчальний заклад – інститут конструювання та моделювання швейних виробів – єдиний в Україні приватний навчальний заклад з даною спеціальністю.</p> <p>Відкритий обласний художній музей.</p> <p>Розпочав свою діяльність “Народний дім” міського Товариства української мови ім. Шевченка “Просвіта”</p> <p>В парку ім.Коцюбинського відкрито пам'ятник Т.Шевченку. Одночасно парк перейменований на сквер ім.Шевченка</p>
1993	<p>Відкрився міський моно-театр”Кут”.</p> <p>Відкрито музей “ Літературна Хмельниччина ” (самостійний відділ обласного краєзнавчого музею).</p> <p>На перехресті вул.Кам'янецької та Гагаріна споруджено пам'ятник Б.Хмельницькому.</p> <p>Створено Хмельницький Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів митної служби – один з двох на Україні навчальних закладів післядипломної освіти цього відомства.</p>
1994	<p>Хмельницький технологічний інститут отримав статус університету і назву “Технологічний університет Поділля”.</p> <p>Закладено будівництво військового містечка “Раково-2”.</p> <p>На базі Хмельницького обласного патологоанатомічного бюро створено Державний патологоанатомічний центр України – єдиний подібного профілю в країні.</p>
1995	<p>Освячено новозбудований костюл Христа Царя Всесвіту.</p>
1996	<p>Відкрито міський музей історії м. Хмельницького. Створено телерадіокомпанію “Контакт”.</p>
1997	<p>Введено в дію електрифікацію залізничної лінії Деражня – Хмельницький. До Хмельницького прибув перший електропоїзд.</p> <p>Установлено пам'ятник жертвам репресій “Янгол скорботи”. Автори – хмельницькі скульптори, батько та син Микола та Богдан Мазури.</p>

1998	Відкрито філію Міжрегіональної академії управління персоналом (МАУП), на базі якої у 2003 р. створений Хмельницький інститут МАУП. З 1998 р. хмельницькі ринки займають перше місце в Україні по ринковому збору.
1999	Відкрито перший в Україні навчальний комплекс для глухих і слабочующих. Розпочалося навчання у Хмельницькій філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини "Україна".
2000	На базі педагогічного коледжу (колишнє педучилище) утворений Хмельницький гуманітарно-педагогічний інститут. Пройшов перший Подільський фестиваль органної та камерної музики.
2001	За результатами Всеукраїнського перепису населення міста складало 254 тисячі мешканців. Відбувся перший концерт щойноствореного обласного симфонічного оркестру.
2002	На вул. Зарічанській відкрито пам'ятник загиблим міліціонерам. На вул. Театральної відкрито пам'ятник подолянам, загиблим в Афганістані та інших локальних війнах. Автори – хмельницькі скульптори, батько та син Микола та Богдан Мазури.
2003	Технологічний університет Поділля отримав статус класичного – відтепер він має назву Хмельницький державний університет (станом на 2002 р. в університеті навчалось 11106 студентів). Завершена перша черга повної реконструкції стадіону "Поділля". Збудовано нову південну трибуну з дахом, встановлені пластикові крісла по всьому стадіону.

Більш докладну та розширену інформацію, з посиланням на джерела, словником термінів та окремим розділом про видатних людей, доля яких пов'язана з містом, можна знайти у книзі Єсюнін С. Місто Хмельницький: історія, події, факти. – Хмельницький, 2004 – 112 с. Книгу можна придбати у Хмельницькому обласному краєзнавчому музеї, вул.Подільська 12, тел.65-91-28, 76-23-40.